

”Tä on mailman paras leiri” – kansallisten vähemmistökielten elvyttämishankkeita

Ruotsin kansallisten vähemmistökielten yhteisenä huolena on jatkumo, eli kielen siirtyminen sukupolvelta toiselle. Vähemmistökielten käyttäjien lukumäärä on laskenut hälyttävästi, vaikka niiden virallinen asema on vahvistunut lainsäädännön myötä. Joitakin kieliä uhkaa jo kato, ellei kehityksen suuntaa voi kääntää. Kielten kiireellisen elvyttämisen tarpeeseen onkin kiinnitetty huomiota useissa raporteissa ja selvityksissä, erilaisissa asiakirjoissa ja julkisuudessa käytyissä keskusteluissa, joissa todetaan, että tulevaisuuden kannalta on välttämätöntä, että useammat kehittävät kielitaidon.

Kielet kehittyvät elämää eletessä, erilaisissa kielenkäyttötilanteissa. Vähemmistökielen käyttötilanteet ovat kuitenkin enem-

mistökielisessä yhteiskunnassa rajoittuneet monien kielen käyttöön vaikuttavien tekijöiden vuoksi. Kansallisen vähemmistökielen käyttöä ympäröivät niin yhteiskunnallinen ja historiallinen konteksti kuin konkreettiset tekijät, kuten esimerkiksi mahdollisuus puhua ja kirjoittaa kieltä eri areenoilla, joihin kuuluvat vaikkapa koulu, työpaikka, harrastukset ja erilaiset sosiaaliset kontaktit. Kielen puhuminen kotona ja sen oppiminen ja opiskelminen koulussa tai muissa koulutusympäristöissä eivät yksinään riitä takaamaan kielen käyttöä muissa yhteyksissä eivätkä näin ollen kielen kehitystä ja siirtymistä sukupolvelta toiselle. Kansallinen vähemmistökieli ei enää myöskään ole kaikille kansallisiin vähemmistöihin kuuluville vanhempien, isovanhem-

pien ja muiden sukulaisten ja lähiyhteisön kanssa päivittäin käytetty kieli, joten kielen vahvistamiseksi on luotava sekä kielen käyttöä ja kehittymistä tukevia rakenteita että mahdollisuuksia käyttää kieltä.

Vähemmistökielisten areenoiden ja kieltä tukevien rakenteiden luomisessa yhdistyksillä ja järjestöillä on avainasema asiantunteumuksensa kautta. Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos on jakanut vuodesta 2010 lähtien vuosittain valtionavustuksia Ruotsissa toimivien järjestöjen ja säätiöiden kansallisia vähemmistökieliä vahvistaville hankkeille. Kansallisilla vähemmistökielillä tarkoitetaan kaikkia jiddiisin, meänkielen, romanin, saamen ja suomen varieteetteja. Määrärahoja voi saada myös toimintaan, joka edistää tietoa monikielisydestä, kielestä kulttuurin välittäjänä tai joka edistää kielen siirtymistä sukupolvelta toiselle. Avustuksilla tuetaan erityisesti hankkeita, jotka kohdistetaan lapsille ja nuorille ja joissa huomioidaan pitkäjänteisyys, kestävyys ja jatkuvuus. Samoin halutaan edistää hankkeita, joiden piiriin kuuluu useampi kieli tai kielen varieteetti. Syksyllä 2018 Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos sai myös jaettavakseen lisämäärärahan, jonka haku suunnattiin pedagogisten materiaalien työstämiseen.

Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitoksen myöntämiä avustuksia on tähän mennessä saanut runsaat kolmesataa hanketta. Eri-ikäisille kohderyhmille suunnatut hankkeet kattavat monipuolisesti erilaisia elvytystyön käytänteitä. Niiden avulla on järjestetty esimerkiksi kielikursseja, kesäleirejä ja kirjoituskursseja. Määrärahoilla on edelleen hankittu kirjoja koulukirjastoon, luotu ns. kielipaketteja ja vierailtu esikouluissa tai elvytetty kieltä musiikin ja teatterin voimin. Hankkeiden joukossa on sekä paikallisia että koko maan kattavia projekteja. Juuri paikallisuus onkin yksi onnistuneen elvytystyön tekijöistä. Kansallisiin vähemmistökieliin kuu-

lutuvat asuvat toisaalta usein maantieteellisesti hajallaan, ja monissa hankkeissa hyödynnetään myös nopeasti kehittyvän teknologian tuomia mahdollisuuksia, esimerkiksi älypuhelinsovellusten tai verkkosivujen muodossa.

Kansallisilla vähemmistöillä on omat kielensä, kulttuurinsa ja haasteensa, mutta niiden elvytystyössä on myös paljon yhteisiä kiinnekohtia. Marraskuussa 2018 Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos järjesti jo toistamiseen seminaaripäivän, jolloin muutamattavat avustusta saaneet yhdistykset ja järjestöt esittelivät hankkeitaan. Seminaarien tarkoituksena on hankkeista raportoinen lisäksi tuoda yleisempään tietoon hyviä esimerkkejä konkreettisen elvytystyön käytänteistä inspiraatioksi muille yhdistyksille ja järjestöille ja tiedoksi eri viranomaisille ja päättäjille sekä muille kansallisten vähemmistökielten elvytys-

työstä kiinnostuneille. Paitsi hankkeiden monipuolisuudesta ja annista niihin osallistujille, seminaaripäivän aikana voi kuulla myös siitä, miltä kansallisten vähemmistökielten tilanne näyttää eri puolilla Ruotsia.

Marraskuisessa seminaarissa esiteltiin neljä hanketta, joille myönnettiin avustusta vuonna 2018. Kimmo Tetri Ruotsinsuomalaisten Keskusliitosta kertoi hankkeesta Kaksi kieltä on enemmän kuin yksi, eli Lintujärven kesäleiristä, joka kokosi 77 ruotsinsuomalaista 7–15-vuotiasta lasta. Kommunikointikielenä leirillä käytettiin suomea, ja ohjelmassa oli mm. leikkejä, grillausta, uintia, pesäpalloa, saappaanheittoa, askartelua ja teatteri näytöksen tekemistä. Mukaan mahtui myös satujen lukemista, saunomista, leirimysteerin

Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitoksen myöntämiä avustuksia on tähän mennessä saanut runsaat kolmesataa hanketta.

selvittämistä, disko ja leiriolympialaiset. Kansallisiin vähemmistökieliin kuuluvat saattavat enemmistökielissä yhteyksissä kohdata negatiivisia ja syrjiviä asenteita, mikä voi vähentää halua käyttää vähemmistökieltä, ja elvytyshankkeissa pyritäänkin luomaan positiivinen, turvallinen, kannustava ja innostava kielenkäyttöyhteys. Lintujärven kesäleirillä sallivan ja kannustavan vähemmistökielisen ympäristön vaikutus näkyi mm. siinä, että viikon kuluessa leiriläiset ryhtyivät puhumaan yhä enemmän suomea yhä useammissa tilanteissa.

Kansallisten vähemmistökielten lukuja kirjoitusvalmiuksien vahvistaminen on yksi elvytyshankkeiden tavoitteista. Finska skrifvarföreningen i Södra Sverige järjesti Malmössä jatkoa viime vuoden kirjoituskurssille, jossa osallistujia rohkaistiin ilmaisemaan itseään suomeksi. Iris Liliendal esitteli seminaarissa jatkokurssia, jonka 13 osallistujasta moni ei ollut kirjoittanut suomeksi joko lainkaan tai hyvin vähän. Jatkokurssilaiset tapasivat luovan kirjoittamisen opettajan johdolla kolmena intensiivisenä viikonloppuna, jolloin kurssilaiset työstivät omia tekstejään ja kommentoivat toistensa tekstejä. Kurssilla järjestettiin myös kirjailijavierailu. Tämän tyyppisiä kirjoituskursseja ei ole järjestetty aiemmin Etelä-Ruotsissa, joten hanke vastasi suoranaisesti alueelliseen tarpeeseen ja kysyntään.

Kielen oppiminen ja kehittyminen aidoissa kielenkäyttötilanteissa on monen hankkeen kantavana ajatuksena. Useissa hankkeissa vanhempi sukupolvi toimii kieliasiantuntijoina ja kulttuurinvälittäjinä, kuten esimerkiksi Kielipesä Kuttasessa -hankkeessa. Gertrud Monlund ja Ruth Thylin, Kvenlandsförbundet, esittelivät kuuden päivän kielipesää, jossa kävi runsaat 20 keskiastetta käyvää lasta. Kielipesässä mm. nikkaroitiin, kalastettiin ja tehtiin retkiä sekä vierailtiin Karesuannon kotiseutuyhdistyksessä. Kult-

tuuriin tutustumisella on elvytyshankkeissa tärkeä osa, ja Kuttasessa kielipesässä kieltä ja kulttuuria opittiin meänkielillä nähdén, tuntien, tehden, kokeillen ja havainnoiden.

Kansallisten vähemmistökielten dokumentointiin liittyvät hankkeet nostavat kansallisten vähemmistöjen kulttuurien näkyvyyttä samalla kun esimerkiksi erityyppinen sanastotyö vahvistaa osaltaan kielten käyttöä. Susanne Sznajderman-Rytz, Judiska föreningen i Borås, perehdytti seminaarin osallistujat Jiddisch mit fargeningn: språk och kultur i samklang -hankkeen toiseen vuoteen, jonka aikana suullisena perimänä kulkeneita sananlaskuja on kerätty ja koottu kirjoitetussa muodossa. Projektin ensimmäisenä vuonna yhdistys vieraili kouluissa ja muissa yhdistyksissä välittämässä tietoa jiddiistä ja juutalaisesta kulttuuriperimästä.

Hankkeiden tarkoituksena on parantaa yksittäisten henkilöiden edellytyksiä oman kansallisen vähemmistökielensä omaksumiseen ja käyttämiseen, mutta samalla ne edistävät verkostoitumista, joka on monella tavalla tärkeää kielen elpymiselle ja kehittymiselle. Erilaiset sosiaaliset suhteet sekä konkreettisissa että virtuaalisissa yhteyksissä luovat mahdollisuuksia puhua ja kirjoittaa kansallisia vähemmistökieliä. Marit Anne Allas Duoddaras-yhdistyksestä kertoi vasta-alkajien pohjoissaamen kurssista, jonka aikana pohjoissaamen perusteita opitaan sekä käytännön tilanteissa että luokkahuoneessa. Kurssilaiset tapasivat viikonloppuisin ja opiskelivat pohjoissaamea sekä oppikirjan että perinteisen duodjin, saamelaiskäsityön, avulla. Tiiviiden tapaamisten aikana tutustunut ryhmä päätti jatkaa tapaamisia ja kielen oppimista myös kurssin loputtua. Kielikurssi on hyvä esimerkki siitä, miten määräämällisen projektin kautta kieli ja kulttuuri voivat saada jatkuvuutta.

Seminaaripäivän lisäksi Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos on myös tutus-

tunut paikan päällä joihinkin hankkeisiin, jotka esitellään laitoksen hyvien esimerkkien verkkosivulla. Sveriges Romerförbund on esimerkiksi järjestänyt kuluneen vuoden aikana Linköpingissä ja Malmössä kielikylpytapamisen nuorille ja aikuisille, jotka haluavat elvyttää romanikieltään.

Kansallisten vähemmistökielten elvytys-hankkeiden toteuttamiseen tarvitaan paitsi määrärahoja, myös yhdistyksissä ja järjestöissä toimivia tulisieluja, jotka edistävät arvokkaalla ja tärkeällä panoksellaan kansallisten vähemmistöjen voimaantumista. Elvytys-hankkeet vahvistavat kieliä ja identiteettejä, lisäävät kulttuurituntemusta ja luovat positiivisia kielenkäyttötilanteita yksilö- ja ryhmä-

tasolla. Kansallisia vähemmistökieliä ja kulttuureja vahvistavien ja kansallisista vähemmistökielistä ja -kulttuureista tiedottavien hankkeiden tarve on myös jatkossa suuri. Onnistunut hanke kantaa kieltä ja kulttuuria tulevaisuuteen omalla merkittäväällä tavallaan, ja jo toteutetut hankkeet todistavat niiden suuren merkityksen – kuten eräs Lintujärven leiriläisistä tiivistikin ikuistamalla leiripaitaansa: ”Tä on mailman paras leiri”. 📖

Kirjoittaja on Tukholman yliopiston suomen kielen osaston opintorehtori ja vähemmistökielille myönnettävistä avustuksista päättävän ryhmän jäsen.

Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitoksen verkkosivustolle on koostettu tietoa niistä hankkeista, joihin laitoksen edustajat ovat käyneet tutustumassa paikan päällä.

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetsprak/bidrag-till-minoritetspraken/goda-exempel.html>

Tiedot yhdistyksistä ja hankkeista, joille on myönnetty avustusta, ovat sivulla

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetsprak/bidrag-till-minoritetspraken.html>